

LUND
UNIVERSITY

Omöjliga Möjligheter

av

Bim Palmqvist

Mänskliga rättighetsstudier

Vårterminen 2012

Handledare: Dr. Olof Beckman

Abstract

The idea of human rights is that they are assumed to derive from some innate feature that all humans possess. Furthermore the definition of human rights lacks any urgent requests or claim of state responsibility. This allows a terminology regarding equal opportunities. I intend to demonstrate that the current usage of equality and rights is completely useless in order to enforce human rights.

I show that Human rights has come to be a part of a political discussion and that various terms such as equality, liberty and justice are essential in the enforcement of rights. The different definitions of the terms create a political polarization. By opposing neoliberalism against social liberalism I show two different ways to approach human rights. One ensures the juridical right, the other ensures the capability to enjoy the right (also called combined capabilities).

By opposing the political perspective to the capabilities approach by Martha Nussbaum it becomes obvious that actual human rights need state interference and responsibility. This will result in rights to be understood as capabilities instead of human characteristics for the idea not to be counterproductive.

Keywords: Human Rights, capabilities approach, equal opportunities, deontology, teleology, positive rights, negative rights, equality, liberty, justice, neoliberalism and social liberalism.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Inledning	4
Syfte och frågeställning	4
Avgränsningar	5
Teori	5
Metod och material	10
Diskussion	13
Mänskliga rättigheter i praktik och politik	13
Diskriminering och positiv särbehandling	14
Ytterligare kritik mot nyliberal princip	16
Jämlikhet, frihet och rättvisa enligt socialliberal och nyliberal uppfattning	16
Problematik kring universalism	18
Metoder för att mäta livskvalitet	19
Slutsats	20
Diskussion av slutsats	21
Källförteckning	23
Artiklar	23
Böcker	23

Inledning

Att alla kan lyckas i Amerika är ett uttryck de flesta är bekanta med. Trots att det gärna används i ironiska sammanhang för att bland annat skapa en stereotyp kring amerikanska värderingar är samma synsätt, i annan förpackning, fullständigt okontroversiellt. Somliga skulle avfärda dessa värderingar och mena att de är just strikt amerikanska men sanningen är att *The American dream* präglar stora delar av det moderna västerländska samhället samt mänskliga rättigheter-diskursen. Ett exempel på detta är det välbekanta uttrycket *alla människor är födda fria och lika* som finns dikterat i artikel 1 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Till grund för denna ligger samma värderingar och människosyn som i *The American dream*.

Jag kommer att belysa en problematik kring definitionen mänskliga rättigheter och vad denne i praktisk implementering innebär. Jag visar att detta språkbruk tillåter en politisk diskurs utan faktisk innebörd och diskuterar den ur två politiska perspektiv, nyliberalism samt socialliberalism. Problemet med att försöka säkerställa mänskliga rättigheter för samtliga individer är när alla oberoende av kapacitet blir behandlade lika. Genom de politiska synsätten och Kapacitetsteorin visar jag att begreppet är alldeles för onyanserat och att vi istället borde vi se till de alla pixlarna av problemet. Detta kan göras med en individualistisk åskådning. Jag påpekar olika åtalspunkter där de två politiska perspektiven har olika attityd och visar vilket ställningstagande som leder till det faktiska åtnjutandet av mänskliga rättigheter.

Möjligt är att teorin genom oreflekterat samtycke blir accepterad och därav just okontroversiell men vid närmare eftertanke är uttrycket ändå svårsmält. Jag ger exempel på strategier är ämnade att komma åt de stötestenar som gamla metoder inte kan handskas med. Hur vi ska förstå mänskliga rättigheter i situationer där de inte existerar.

Syfte och frågeställning

Jag vill i min uppsats visa vilka olika vägsäl som finns mellan formella rättigheter och faktiskt åtnjutande av mänskliga rättigheter och att värderingarna som ligger bakom dagens definition misslyckas att löpa linan ut. Jag kommer även att diskutera hur långt det statliga ansvaret sträcker sig beroende på vilket värde man anser vara det viktigaste. Jag vill påvisa att dagens användning av lika möjligheter och naturliga rättigheter är fullständigt oanvändbara i syfte att verkställa mänskliga rättigheter och kommer bevisa detta med följande frågeställning;

På vilket sätt kan vi använda oss av begreppet *lika möjligheter* för att i värdefull mening uppfylla de mänskliga rättigheterna?

Avgränsningar

Jag kommer i min uppsats att begränsa mig till två typer av liberala perspektiv utifrån hur de beskrivs i Lena Halldenius bok *Liberalism* samt Martha Nussbaums Kapacitetsteori. Med detta utesluter jag inte i min diskussion att det skulle kunna finnas andra perspektiv på statens funktion eller begreppsuppfattning. Uppenbarligen finns det även skillnader inom socialliberalismen och nyliberalismen och olika teorier inom dessa båda inriktningar. Jag väljer att inte gå vidare in på de olika filosofernas uppfattningar utan generaliserar de två distinkta positionerna. Jag reflekterar inte över Martha Nussbaums lista över vilka kapaciteter hon anser borde säkerställas utan fokuserar endast på grunderna för teorin med kombinerade och basala kapaciteter. I Nussbaums begreppsformulering, som jag citerar i mitt teoriavsnitt, av vad en mänsklig rättighet är använder hon sig av *adult*. Detta väljer jag att inte gå djupare in på eftersom jag inte diskuterar specifikt barn eller vuxnas rättigheter utan mänskliga, generella rättigheter. Jag går heller inte närmare in på att den basala kapaciteten baserar sig på en människosyn som innefattar ett moraliskt tänkande vilket inrymmer många oklarheter och är lätt att ifrågasätta. Slutligen avstår jag även från diskussionen om rätten till politiska och medborgerliga rättigheter kontra socioekonomiska rättigheter. Jag är inte kritisk mot idén att Kapacitetsteorin skulle vara det bästa alternativet utan skapar endast en polaritet mellan och påvisar att det är ett betydligt bättre alternativ för att skapa substantiella rättigheter.

Teori

Martha Nussbaum har med hjälp av ekonomen Amartya Sen skapat Kapacitetsteorin som innebär att man mäter kapaciteter i frågor om välfärd och livskvalitet snarare än vissa ekonomiska aspekter, lycka eller praktisk nytta som man gör enligt BNP, utilitarism och andra teorier baserade på användbarhet. Livskvalitet är ett centralt begrepp enligt teorin och hon bevisar att de ovanstående mätinstrumenten inte är adekvata mått på detta bland annat för att de inte ser till individen utan endast till samhället som helhet. Detta gör att måtten ”blundar för” skillnader i åtnjutandet av olika värden och sedermera ger en homogen bild av alla innevånare inom det undersökta området. BNP skulle exempelvis i ett land med stor fattigdom men liten förmögen överklass lite förenklat ge oss bilden av ett medelklassland trots att många lever långt under existensminimum. Detta är bevisligen inte en indikator på livskvalitet. Nussbaum menar även att dessa mätinstrument saknar tillstymmelsen till människors faktiska förmågor och således till dess verkliga livskvalitet. Teorier baserade på användbarhet och nytta svarar bättre till detta krav då teorierna mäter livskvalitet

utifrån hur väl vissa resurser tillfredsställer och förbättrar människors liv. Nussbaum menar att teorin ”[is] neglecting the salience of the boundaries between individual lives” vilket innebär att anledningen till att teorin är bristfällig är att den ser människor som *en masse* och inte strävar efter att tillfredsställa deras personliga behov. Detta gör att en sådan inspektion skulle ge ett resultat av högre livskvalitet än den faktiska verkligheten. Kapacitetsteorin undgår denna kritik eftersom den mäter människors faktiska förmåga att utföra vissa listade handlingar. Teorin är inte begränsad till ett värde såsom pengar eller lycka och generaliserar inte heller befolkningar utan plockar fram var individ. Nussbaum sammanför den egna teorin med mänskliga rättigheter och det är just denna del jag kommer att dyka djupare ned i.¹

Nussbaum menar att mänskliga rättigheter och kapaciteter har två distinkta relationer, å ena sidan samverkande å andra motstridiga. Den relation där mänskliga rättigheter och kapaciteter korresponderar kallar hon för kombinerade kapaciteter och det är denna relation som är målet med Kapacitetsteorin². De kombinerade kapaciteterna ska förstås som en förening av den egna interna förmågan och den externa möjligheten att utföra handlingen. Den interna förmågan är ett tillstånd som ska vara tillräckligt för att praktiskt kunna utöva handlingar för att ta del av erforderliga funktioner. För att förtydliga detta använder Nussbaum kvinnlig könsstympning som ett exempel där den interna förmågan inte existerar, i detta fall är den erforderliga funktionen att åtnjuta sexuell njutning. Den externa möjligheten innebär att yttre faktorer inte ska förhindra att handlingen utförs. Dessa faktorer är i många fall ett samhälleligt och politiskt ansvar vilket gör frågan om externa möjligheter dels politiskt kontroversiell dels skapar politiskt polarisering. Ett demokratiskt samhälle med rösträtt skulle kunna vara ett exempel på extern kapacitet och Nussbaum menar att målet med offentlig politik är att skapa externa kapaciteter.³ Begreppet kombinerad kapacitet syftar alltså till att en individ endast behöver viljan för att i praktiken kunna utföra en handling. Kapaciteten ska alltså inte endast vara en inneboende förmåga utan kräver även att inget förhindrar att handlingen utförs.

Det andra förhållandet mellan kapaciteter och rättigheter utgår från en syn på rättigheter som traditionellt förekommer och beskrivs i mänskliga rättighets-dokument vilket Nussbaum förklarar enligt följande; ”*an especially urgent and morally justified claim that a person has, simply by virtue of being a human adult...*”⁴. Detta innebär att mänskliga rättigheter är moraliska anspråk som alla människor innehar i egenskap av att vara just människor. Nussbaum kallar detta för basal kapacitet och det ses som ett medfött och naturligt tillstånd för samtliga individer. Denna kapacitet skiljer sig från den ovannämnda interna kapaciteten eftersom den inte förutsätter en faktisk fysisk förmåga

¹ M. C. Nussbaum, *Capabilities and Human Rights*, 1997, s.279-281

² M. C. Nussbaum, s.290

³ M. C. Nussbaum, s.289-290

⁴ M. C. Nussbaum, s.292

utan främst känsla för moraliskt resonerande och ställningstagande. Relationen mellan denna rättighetsuppfattning och Kapacitetsteorin är oförenlig enligt Nussbaum eftersom basala kapaciteter endast ger en definition av vad människa innebär och rättfärdigar mänskliga rättigheter genom denna definition.⁵ Nussbaum anser snarare att kapacitets-diskursen är målsättningen med rättigheter, ett sätt att prata om vad de mänskliga rättigheterna är till för att skydda, främja och uppfylla, att mänskliga rättigheter handlar om de kombinerade kapaciteterna, kunna vara och åstadkomma.⁶

För att en person ska anse att den basala eller interna kapaciteten är nog krävs att denne har en speciell syn på statligt inflytande. Exempel på detta tas upp i Lena Halldenus bok *Liberalism* där hon diskuterar liberalism ur ett politiskt samt filosofiskt perspektiv. Hon beskriver två typer av vad hon kallar ”*idealtypiska positioner inom liberal ideologi*”⁷, nyliberalismen och socialliberalismen. Jag kommer använda mig av dessa för att beskriva två skilda och generaliserade ståndpunkter gällande rättighetsåtnjutande. De båda positionerna sluter sig kring samma essentiella begrepp såsom syn på frihet samt att ”*statens funktion är att upprätthålla det rättvisa samhället, inte det goda samhället*”. Hur dessa praktiseras och noggrannare definieras skiljer de båda perspektiven åt. Nyliberalismen förespråkar en minimal stat med ytterst få befogenheter som är till för att skydda befolkningen mot negativa rättighetskränkningar, medan socialliberalismen talar för en välfärdsstat som har några ytterligare uppdrag, exempelvis att kräva skatt från de arbetande medborgarna för att kunna förse befolkningen med fler rättigheter, bland annat de positiva.⁸

Individens rättigheter har en central roll inom liberalism eftersom den stämmer väl överens med den liberala uppfattningen om människan som suverän samt idén om att skydda individen från allmänintresset.⁹ Eftersom de båda politiska positionerna använder sig av en mänskliga rättigheters-diskurs som de båda påstås stödja vill jag tydliggöra vad detta i praktiken innebär. Jag avser att göra en distinktion mellan den faktiska förmågan att åtnjuta rättigheten, *de facto*, samt den juridiska rätten till en rättighet, *de jure*. Jag kommer att använda mig av begreppen substantiell respektive formell rätt. Den substantiella rätten innebär en *de facto* rätt och möjlighet till ett rättighetsobjekt och är i enighet med Kapacitetsteorins förklaring kring kombinerade kapaciteter. Denna avser om rätten kan ha en verklig effekt på människors liv och inte endast är tillåten på papper. I andra änden av skalan finns den formella rätten, *de jure*, som endast avser den juridiska rätten, att vi på pappret har rätt till rättigheten. Med detta menas alltså inte att omständigheterna tillåter att rättigheten får åtnjutas, endast att man till synes har rätten. Detta är en simplare förståelse av mänskliga rättigheter

⁵ M. C. Nussbaum, s.293-294

⁶ M. C. Nussbaum, s.295

⁷ Halldenus, Lena, *Liberalism*, 2003, s.20

⁸ Halldenus, 2003, s.20-21

⁹ Halldenus, Lena, *Liberalism*, 2011, s.49

och innebär att man ser på rättigheter som grundläggande för att förmåga ska kunna föreligga, den basala rätten, men säkerställer alltså inte att den i praktiken gör det.¹⁰ Dessa två vitt skilda uppfattningar kan använda sig av samma språkbruk trots fullständigt olik innebörd, därför anser jag det extra viktigt att skilja de båda åt. Den substantiella rätten förutsätter ideligen den formella rätten. Därutav kan den formella rätten tänkas vara nödvändig men inte tillräcklig för att få åtnjuta kombinerade kapaciteter.

Man kan även skilja socialliberalismen och nyliberalismen åt genom att belysa målet och medlet. Elisa Holmes diskuterar i sin artikel *Anti-Discrimination Rights Without Equality*¹¹ begreppen deontologi och teleologi. En teleologisk jämlikhetsprincip är konsekvensetisk där man anpassar metoden för att uppnå ett önskat utfall. Värdet finns i målet och man bortser till viss del från tillvägagångssättet. Detta kan innebära att man gör undantag från exempelvis likabehandling på kort sikt för att jämlikhet slutligen ska råda. Skillnaden är att i en deontologisk jämlikhetsprincip sammanfaller syftet och medlet, medan en teleologisk jämlikhetsprincip använder alternativa medel för att uppnå syftet.¹² Halldenius visar i ett exempel om skattefinansierat kulturstöd, för att bevara den kulturella mångfalden, att socialliberalen och nyliberalens positioner är tydligt polariserade i denna fråga. Socialliberalen skulle mena att för att målet, i detta fall valfrihet, ”*inte bara ska vara en ren formalitet*” som Halldenius uttrycker det, måste vi i slutändan ha adekvata val att välja emellan och därför rättfärdigas kulturstödet. Här godtas alltså undantag från socialliberalens värdegrund i metoden för att nå ett resultat, på längre sikt, där värdegrunden är rådande. Socialliberalen resonerar alltså utifrån en teleologisk princip.¹³

Den deontologiska principen är en pliktetisk tanke där handlingen i sig har ett normativt värde och bör därför praktiseras utan undantag. Nyliberalen skulle tydligt motsätta sig denna sorts kulturstöd då det förutsätter ett skattetvång och därmed inte ett fritt val att bidra till mångfalden, vilket är ett tydligt deontologiskt resonemang. Denne skulle istället försöka uppnå jämlikhet med likabehandling där konsekvensen inte behöver vara densamma som metoden. Eftersom denna sorts liberal anser att den fria viljan samt det egna valet är vad som borde sättas i första rummet så är ovanstående alternativ, ett icke-skattefinansierat kulturstöd, uteslutande det enda medlet denne skulle använda. Nyliberalen skulle även påstå att jämlikhet är en frihetskränkning i sig och att detta inte skulle godkännas som mål då det kräver omfördelning av resurser, vilket för nyliberalen är en frihetskränkande handling¹⁴. Att nyliberalen anser att frihet utan undantag aldrig får kränkas är vad som gör denne till en anhängare av den deontologiska principen.

¹⁰ M. C. Nussbaum, s.293

¹¹ Holmes, Elisa, *Anti Discrimination Rights Without Equality*, 2005, s. 176

¹² Holmes, 2005, s. 176-177

¹³ Halldenius, Lena, *Liberalism*, 2003, s.43

¹⁴ *ibid.*

Det fria valet värderas högt både inom de liberala teorierna samt inom Kapacitetsteorin men på olika sätt. Enligt Kapacitetsteorin är möjligheterna det essentiella. Med detta menas inte att man måste utföra en handling som har möjliggjorts men att vissa krav ska vara tillgodosedda för att individen ska kunna ta ett eget beslut.¹⁵ Enligt både socialliberalism och nyliberalism har frihet med det fria valet ett intrinsikalt värde men skiljer sig tydligt åt i frågan om vad detta i praktiken ska innebära, de externa kapaciteterna. Ett tillgodoseende av vissa skäliga levnadsvillkor skulle innebära en inskränkning på andra individers frihet, exempelvis genom skatteintäkter, vilket inte är i enighet med den nyliberala uppfattningen. Socialliberalen skulle däremot godkänna detta inskränkande så att *det fria valet ska ha en substantiell betydelse* och kunna ge livskvalitet.¹⁶

Gränsen mellan positiva och negativa rättigheter är en ytterligare faktor som skiljer dessa två liberala uppfattningar åt. De externa kapaciteter som endast kräver ett tillåtande eller avstånd från agerande exempelvis att kvinnor ska få köra bil eller ha rätten att jobba är helt i enighet med alla typer av liberala uppfattningar. Detta kallas negativa rättigheter. Men i frågan om rätten till faktiskt arbete, mat eller boende sker en polarisering. För att dessa rättigheter ska tillgodoses krävs en aktiv handling och kallas därav för positiv rättighet. Dessa accepteras av socialliberalen men inte nyliberalen.¹⁷ Den liberala uppfattningen kring rättigheter är att staten ansvarar för vilka rättigheter som medborgarna ska ha och beroende på synen på statens roll delas de upp i två läger. De negativa rättigheterna kräver liten statlig roll och litet ingripande vilket innebär minimalt statligt inskränkande på individers frihet vilket överenskommer väl med nyliberalers politik.¹⁸

Den socialliberala ståndpunkten inom de ovannämnda uppfattningar gör att den går väl ihop med Kapacitetsteorin. För att Kapacitetsteorin ska accepteras krävs att positiva rättigheter är tillåtna och framförallt att den deontologiska principen om att göra undantag i likabehandling för att neutralisera ojämlikheter hos individer godkänns. Detta eftersom teorin kräver att olika individer med olika förutsättningar får olika stimulans eller tillgång till olika medel för att kunna nå samma slutpunkt och åtnjuta samma rättighet. Alltså för att lika möjligheter ska råda.

Man kan föreställa sig ett lopp där målet är ett substantiellt rättighetsåtnjutande och tävlandes kapaciteter, interna eller externa, är avgörande för hur väl de presterar. På grund av allas olika sociala och fysiska status har de olika goda möjligheter att vinna. Kapacitetsteorin går då ut på att ge alla möjligheten att komma i mål genom att ge dem olika handikapp, eller olika startpositioner. Målet är alltså att hjälpa de sämst anpassade att ha kapaciteten att komma i mål. Detta betyder inte

¹⁵ M. C. Nussbaum, s.290

¹⁶ Halldenius, Lena, *Liberalism*, 2003, s.54

¹⁷ ibid.

¹⁸ Halldenius, Lena, *Liberalism*, 2003, s.61

att de ska nå upp i paritet med det bäst anpassade, utan bara att de ska kunna göra valet att gå i mål, och få en substantiell rätt. Att inte göra dessa åtgärder, utan att sätta alla på samma startlinje och skjuta startskott skulle stämma överens med den nyliberala uppfattningen angående de formella, negativa rättigheterna.

Metod och material

I min uppsats använder jag mig huvudsakligen av Lena Halldenus böcker *Liberalism* från 2003 samt 2011 för att förklara de socialliberala och nyliberala positionerna i förhållande till rättigheter. Understundom generaliserar jag dessa ytterligare genom att inte se till de nyanser inom positionerna som Halldenus presenterar. Jag använder mig av liberalism för att det är den filosofiska teori som prioriterar individers rättigheter. Målsättningen med detta är att beskriva två distinkta positioner med tydligt polariserade åsikter i fråga om verkställande av mänskliga rättigheter samt för att sätta politisk prägel på olika sätt att förstå lika möjligheter. På väg till verkställandet av mänskliga rättigheter krävs en rad olika faktorer som ska överensstämja. Jag finner dessa faktorer och påvisar en polarisering mellan socialliberalen och nyliberalen i samtliga.

Jag introducerar deontologi och teleologi enligt Elisa Holmes artikel *Anti Discrimination Rights Without Equality från 2005* som ger två distinkta förhållningssätt till värdet i tillvägagångssättet respektive slutprodukten i en politisk praktik. Detta för att påvisa att prioriteringen mellan metod och utfall är tydligt skilda mellan liberalerna. Konstaterandet påvisar en tydlig riktning i diskussionen där nyliberalen inte är målorienterad och att utfallet alltid är bortprioriterat. Socialliberalens ståndpunkt i denna fråga lutar mer åt vad Martha Nussbaum vill framföra i sin *Capabilities and Human Rights* från 1997 där hon introducerar Kapacitetsteorin. Jag redogör för vad som ligger till grund för uppfattningen om allas lika möjligheter samt vad dessa värderingar innebär genom att använda mig av denna teori med dess två kopplingar till mänskliga rättigheter dels kombinerade kapaciteter som består utav interna och externa möjligheter, dels basala kapaciteter. Detta är en metod för att underlätta mätande av livskvalitet så att människor lättare ska få ta del av de rättigheter som de påstås ha. De åtgärder som denna metod förutsätter är olik stimulering av olika individer för att eftersträva förmåga.

Definitionen av mänskliga rättigheter i internationella mänskliga rättighets-organ, som en universell mänsklig egenskap, kallar Martha Nussbaum för basala rättigheter. Jag introducerar positiva och negativa rättigheter från Lena Halldenus böcker för att påvisa en ytterligare position där liberalerna gör olika prioriteringar däri nyliberalen stödjer de basala rättigheterna som enbart kräver negativa rättigheter samtidigt som socialliberalen och Kapacitetsteorin tycker att denna är bristfällig och

förespråkar positiva rättigheter. Detta ställningstagande är fullständigt avgörande i inställningen till statens roll och människors olika möjligheter.

Man kan här urskilja att nyliberalens *laissez faire* metod och uppfattningen av basala rättigheter i verklighet är värdelös. Därför introducerar jag begreppen substantiella och formella rättigheter efter *de facto* och *de jure* för att tydliggöra det verkliga utfallet av olika metoder och olika ställningstagandens praktiska effekt på individers liv. Detta kan återknytas till att utfallet av den deontologiska och teleologiska principen är raka motsatser. Jag fortsätter detta resonemang med ett tankeexperiment från Halldenius bok från 2011 om landet X som inför gratis skolgång utan att alla barn faktiskt får den substantiella rätten till skolgång.

Härefter diskuterar jag olika attityder till dessa uppfattningar och konstaterar att kränkning av de positiva rättigheterna inte får samma reaktion som när de negativa kränks. Anledningen till att detta inte anses vara lika moraliskt förkastligt härleder jag till politiska incitament.

Efter konsekvensanalys av exemplet med gratis skolgång där endast negativa rättigheter tillåts och rättigheterna endast existerar formellt argumenterar jag mot denna nyliberala position. Jag konstaterar att negativa rättigheter är en ohållbar teori med tre olika argument. Från boken *Understanding affirmative action* av Kellough, J. Edward från 2006 anger jag en motposition till exemplet med formell rättighet kallad positiv särbehandling. Denna metod är en småskalig realisering av hur Kapacitetsteorin skulle kunna se ut i praktik. Metoden är därför accepterad av socialliberalen men strängt förbjuden av nyliberalen.

Anledningen till att nyliberalen sätter sig på tvären i alla tidigare nämna kriterier för substantiell rättighet är nyliberalens kärnfråga frihet från tvång, en immunitet för mänskligheten mot statligt maktanspråk. Samtidigt som den socialliberala uppfattningen tydligt stämmer överens med Kapacitetsteorin och vill verka för en minimistandard. Härefter presenterar jag ett värde som Halldenius anser att de båda skulle enas om som det mest essentiella värdet i mänskligt liv. Med detta värde påvisas att nyliberalens deontologiska metoder är kontraproduktiva.

Efter denna polarisering mellan nyliberalism och socialliberalism gör jag en djupare begreppsanalys av de begrepp jag anser har stor betydelse i denna åtskillnad. Jag diskuterar hur de använder sig av samma ord men med olik innebörd och hur de båda resonerar kring begreppen. Jag visar även att det finns en korrelation mellan synen på möjligheter och användning av begreppen jämlikhet, frihet samt rättvisa och att detta delar upp synsätten i två läger. Det finns alltså en polarisering om uppfattningen av hur lika ska förstås och jag diskuterar mig fram till vilken av dessa uppfattningar som får konsekvensen att flertalet verkligen får åtnjuta sina rättigheter. Jag bevisar att den formella

rätten till ett rättighetsobjekt inte nödvändigtvis ger den substantiella rätten och att lika möjligheter, som begreppet används idag, är en myt. Detta visar än tydligare att det nyliberala förhållningssättet inte leder till verkligt rättighetsåtnjutande.

Vidare använder jag mig av Martin Dixons bok *Textbook on International Law* för att belysa problematiken kring universalism och svårigheten att enas om de tidigare introducerade begreppen frihet och rättvisa. Kritiken som framförs är att mänskliga rättigheter står för europeiska värderingar. Detta avfärdar jag med att påpeka att europeisk konsensus inte heller existerar. Slutsatsen är att det en regional opinion för mänskliga rättigheter är nödvändig för att de ska implementeras.

Slutligen i min diskussion kritiserar jag den nyliberala uppfattningen med samma argument som Nussbaum egentligen adresserar utilitarismen. Eftersom de båda är anhängare av den deontologiska principen angår denna kritik likväl nyliberalen. Jag påpekar genom detta resonemang att en kollektivistisk människosyn, i motsats till en individualistisk, inte kan ge ett jämlikt utfall. Dessa metoder att mäta livskvalitet är för alltid bristfälliga. Socialliberalen undgår naturligtvis denna kritik.

Diskussion

Mänskliga rättigheter i praktik och politik

Om vi tänker oss ett scenario där ett land inför gratis skolgång för samtliga barn mellan åtta och arton års ålder för att tillgodose dess mänskliga rättigheter, så innebär inte det att alla barn kommer att ha möjlighet att gå i skolan, trots implementering av den nya lagen. Om barnen får faktisk tillgång till utbildningen de *de jure* blivit utlovade är fullt beroende av dels dess interna dels dess externa kapaciteter. Att skolgången trots lagen uteblir skulle kunna bero på en myriad av olika orsaker, exempelvis att avståndet är för långt mellan skola och hemvist, att barnet måste stanna hemma och arbeta för att försörja sin familj eller att det inte finns lärarledda lektioner. I dessa fall existerar alltså den formella rätten men inte den substantiella. Barnen blir här berövade sin positiva rätt till skolgång. Den negativa rätten kvarstår eftersom ingen har utfört en aktiv handling som hindrar barnen, utan endast avstått från att agera.¹⁹

”Men vem protesterar mot att tiotusentals barn framlever sina liv mellan järnvägsspåren på Howrah Station i Calcutta? De kommer aldrig att få någon utbildning men å andra sidan har ingen heller förbjudit dem att gå i skolan.” Det nyliberala förhållningssättet till positiva rättigheter har följaktligen påverkat vår uppfattning om rättigheters värde. De negativa rättigheterna anses sedermera ha ett mycket högre värde, detta märks tydligt på hur människor reagerar på när de negativa respektive positiva rättigheterna blir kränkta. I detta fall är det tydligt att både den negativa rätten samt den positiva krävs för att barn ska få den substantiella rätten till den mänskliga rättigheten utbildning men att undermåliga reaktioner sker när den positiva rätten kränks trots att utfallet är detsamma.²⁰

Uppfattningen kring frihet från faktiskt tvång som nyliberalen håller så kär har enligt dem ett intrinsiskt värde och rättfärdigar därför vad som anses orättvist. Så länge en individ har kvar sina negativa rättigheter är denne fri enligt den nyliberala teorin, oberoende av hur personens livssituation ser ut eller faktiska handlingsalternativ. Halldenius tar i sin bok upp ett exempel om en hemlös och menar att nyliberalen skulle resonera enligt följande; *”Den hemlösa kan sakna realistiska handlingsalternativ och ändå vara fri, så länge ingen faktiskt hindrar henne från att utnyttja de obefintliga alternativ hon har”*. Inte heller socialliberalen skulle tycka att en människa i denna situation är ofri, trots att hennes möjligheter är obefintliga, utan endast att situationen är orättvis.²¹

---

¹⁹ Halldenius, 2011, s.61-62

²⁰ Halldenius, 2011, s. 62

²¹ Halldenius, 2003, s.43

Nyliberalen kräver endast den formella rättigheten medan socialliberalen eftersträvar den substantiella. Den substantiella rätten kräver kombinerade kapaciteter, att både den interna och externa förmågan existerar. För att frambringa den kombinerade kapaciteten krävs två typer av åtgärder. Detta för att säkerställa både de interna och externa kapaciteterna. Den interna kapaciteten skulle kunna främjas genom utbildning och kräver alltså även denna en statlig åtgärd. Den nyliberala ståndpunkten kan därför inte helt och hållet stödja den interna förmågan. Man skulle kunna säga att tron på basala rättigheter är ett nödvändigt krav men inte tillräckligt för en nyliberal. De externa kapaciteterna kräver utan undantag institutionella och materiella tillgångar. Vilket inte alls är överensstämmande med den nyliberala uppfattningen.

Anledningen till denna föreställning grundar sig troligen i att en positiv rättighet kräver en aktiv handling. Varje rättighet kräver en skyldighet och att då utlova en positiv mänsklig rättighet kräver ett gemensamt agerande från samtliga. Ansvaret skulle i och med denna uppfattning expandera och bli överväldigande för flertalet stater. Alltså finns det ett incitament att inte utöka den nuvarande rättighetsdiskursen. Det strider även tydligt mot liberalers hjärtefråga, frihet från tvång och blir därmed väldigt svårsmält för nyliberalen. Socialliberalen accepterar däremot positiva rättigheter från fall till fall främst beroende om denna frihetsinskränkning kan främja valmöjligheterna för den andra hjärtefrågan, det fria valet.²²

Diskriminering och positiv särbehandling

Rättigheter är, som tidigare nämnt, till för att skydda individen mot allmänintresset. Detta gör att de skyddar minoriteter och grupper som kan tänkas bli missgynnade av politiska och demokratiska beslut som styrs av majoriteten.²³ Rättighetsidéen baseras på tanken om jämlikhet, alla individer har samma rätt till de mänskliga rättigheterna men ”*En teori som enbart tillåter negativa rättigheter kan enbart säkra ett formellt jämlikhetsideal, som saknar koppling till kvaliteten på människors liv och till deras faktiska förmåga att tillgodogöra sig de negativa rättigheterna*”²⁴ Nyliberalernas negativa rättighetsteori som är strikt deontologisk handlar alltså om att endast ge ett jämlikt utgångsläge där allas negativa rättigheter anses likvärdiga, inte om resultatet blir ojämlikt och fullständigt diskriminerande.²⁵

I situationer där endast formella rättigheter accepteras kan man urskilja mönster av vilka som enligt tradition blir missgynnade. Dessa mönster finns även då de positiva rättigheterna blir tillgodosedda

²² Halldenius, 2011, s.67

²³ Halldenius, 2011, s.64

²⁴ Halldenius, 2011, s.67

²⁵ Halldenius, 2011, s.66

men är extra tydligt i det första fallet. Fenomenet kallas för indirekt diskriminering och avser de oavsiktliga intentionerna bakom ett systematiskt missgynnande. De som anses vara extra utsatta grupper kan variera men anses oftast vara kvinnor, minoriteter och historiskt missgynnade grupper. För att motverka detta systematiska diskriminerande och försöka säkerställa lika möjligheter i enighet med Kapacitetsteorin istället för endast den formella rätten, som nyliberalen förespråkar, kan man använda sig av *affirmative action*, även kallad positiv särbehandling. Denna metod är teleologisk då man särbehandlar de utsatta grupperna för att låta dem åtnjuta samma rättigheter som de privilegierade på längre tid. Målet är alltså jämlikhet men tillvägagångssättet är ett undantag från jämlikhetsprincipen. Detta stämmer gott överens med Kapacitetsteorin.²⁶

Halldenius konstaterar att ”*Varje försök till att uppnå jämlikhet kräver omfördelning av resurser, men omfördelning av resurser är en frihetskränkning för dem som man tar resurserna ifrån*”. Detta gör att nyliberalen aldrig skulle kunna göra ansträngning till att garantera jämlikhet och att jämlikhetsbegreppet de använder därmed inte har någon substantiell mening.²⁷ Lika möjligheter skulle för denne alltså innebära lika möjligheter till den negativa rätten (jag återkommer till detta). Problemet med att endast acceptera negativa rättigheter är att utfallet blir kontradiktoriskt. Som tidigare nämnt kan de flesta negativa rättigheterna inte åtnjutas utan positiva skyldigheter, och positiva skyldigheter skapar positiva rättigheter. Utan positiva rättigheter kan man alltså inte tillägna sig de negativa.²⁸ Nedan förklarar jag mer ingående varför negativa rättigheter i praktiken inte fungerar.

Ett samhälle med endast negativa rättigheter är i praktiken vid närmare eftertanke svårt att föreställa sig. En negativ rättighet ska enligt nyliberalerna respekteras med ett avstående av aktion från statens sida, alltså en typ av medborgerlig immunitet. Men det finns tre scenarios där idén inte håller. För det första när den negativa rättigheten blir kränkt, vilket kräver att staten aktivt träder in, alltså en positiv skyldighet som staten besitter. Denna är inte i enighet med frihet från faktiskt tvång som nyliberalen förespråkar. För det andra att det i många fall krävs en positiv rätt för att göra den negativa betydelsefull. Exempelvis krävs rätt till liv i vissa fall ett faktiskt skydd från död. Det anses till exempel vara statens skyldighet att skydda sin befolkning mot andra stater i form av bland annat krig och borde följaktligen ha en militär, eller så krävs rätt till läkarvård för att upprätthålla liv. Slutligen krävs det någon som finansierar den minimala staten som nyliberalen talar för. Argumentet mot denna finansiella motsättning är att detta skulle göras genom frivilliga gåvor. Detta är aningen ohållbart då man inte kan förutsätta allmosor för att en stats existens.

²⁶ J. Edward Kellough, *understanding affirmative action*, 2006, s.10-13

²⁷ Halldenius, 2003, s.43

²⁸ Halldenius, 2011, s.61

Ytterligare kritik mot nyliberal princip

En anledning till att socialliberalen erkänner vissa positiva rättigheter är att alla individer ska uppfylla en viss minimistandard. Denna minimistandard ska framhäva allas lika möjligheter och ska tillåta alla individer att ta adekvata beslut och ha betydelsefulla val för att deras frihet ska ha en substantiell mening. Att ha ett fritt val, med substantiell betydelse, som socialliberalen förespråkar är även ett kriterium för livskvalitet. Halldenius anser att socialliberalen måste besluta sig för en hierarki mellan vilka rättigheter som är de mest essentiella eller vilket värde de ska skydda eftersom rättigheter kan ställas emot varandra när både positiva och negativa ska säkerställas. Detta menar hon skulle vara ”*alla individers rätt till reella möjligheter att leva ett liv som de själva värdesätter*”. Även nyliberalen skulle instämma att detta är det yttersta och mest eftersträvansvärda värde.²⁹

Detta värde ställer till det för nyliberalen icke-acceptans mot positiva rättigheter. För att *reella möjligheter* till något som människor *själva värdesätter* ska kunna existera krävs att vissa positiva rättigheter tillgodoses. ”*Pilen mellan de positiva och negativa rättigheterna är nödvändig för att pilen mellan de negativa rättigheterna och den överordnade rättigheten ska representera ett meningsfullt värde*”. Man kan då fråga sig varför positiva rättigheter är så kontroversiella inom nyliberalism.³⁰

Jämlikhet, frihet och rättvisa enligt socialliberal och nyliberal uppfattning

Som tidigare nämnts accepterar inte nyliberalen inskränkningar på människans frihet från tvång. För att förstå denna ståndpunkt i vidare mening är det viktigt att förstå vad nyliberalen interpreterar i andra begrepp. De liberala teorierna använder sig ofta av samma språkbruk och är därför till synes mer lika än vad de faktiskt är. Detta beror främst på olika värderingar och skillnad i begreppsanvändning. Jämlikhet, rättvisa och frihet är essentiella för att förstå var och en av de liberala ståndpunkterna.

Som sagt är liberalers värdegrund baserat på frihet. Frihet är som begrepp väldigt omtvistat och avser ur liberalernas synvinkel innebära *frihet från faktiskt tvång och friheten till det egna valet av vad som själv anses värdefullt utan att inskränka andras negativa rättigheter*. Socialliberalen godtar dock inskränkande på frihet om levnadsstandard skulle vara under minimigränsen för att uppnå jämlikhet. Vart denna gräns går är dock svårare att avgöra men så fort levnadsstandarden är uppfylld har friheten ett absolut värde igen.³¹ Nyliberalen motsätter sig detta (som skulle innebära en

---

²⁹ Halldenius, 2011, s.66-68

³⁰ Halldenius, 2011, s.69

³¹ Halldenius, 2011, s. 69-70

omfördelning av resurser) ”varje individs negativa rättigheter ska respekteras lika mycket, oavsett om det leder till ojämlikhet i livsvillkor”³². Nyliberalen kräver alltså fullständig immunitet eller avstånd från ingripande och gör detta på grund av en annan definition av begreppet jämlikhet, eller möjligtvis genom att använda begreppet i en annan kontext. Nyliberalen skulle snarare mena att en omfördelning är ”att kränka den negativa äganderätten och därmed ett brott mot den jämlikhet i respekt för de negativa rättigheterna”³³

Halldenius menar att ”Liberaler är intresserade av rättvis, inte jämlik fördelning”³⁴ och de båda använder sig även av begreppet rättvisa, eller rättvis ojämlikhet, men uppenbarligen även här på olika sätt. De båda anser att kriteriet för detta är moralisk jämlikhet och denna avgörs beroende på individers olika psykiska egenskaper. Exempel på dessa egenskaper skulle exempelvis kunna vara motivation, avundsjuka och rationalitet. Dessa avgör hur värdiga de är olika resurser samt rättfärdigar den rättvisa ojämlikheten.³⁵

Socialliberalen har ett vidare begrepp av orättvisor än vad nyliberalen har. Denne erkänner att det finns sociala och naturliga egenskaper som kan missgynna individer och försvåra deras livschanser. Dessa egenskaper är sådant som inte individen själv kan påverka utan har att göra med ren otur såsom att vara född in i en missgynnad samhällsklass eller med en funktionsnedsättning. Socialliberalen vill neutralisera dessa ojämlikheter till en minimistandard medan nyliberalen anser dem oväsentliga och menar att värdet ligger i att deras negativa rättigheter behandlas jämlikt.³⁶

Halldenius skriver i sin bok att ”Liberaler tenderar alltså att relatera kriterier på rättvis ojämlikhet till individuell psykologisk respons, snarare än till den skillnad i makt som ojämlikhet kan innebära”. Som ovan nämnt innebär detta att man kan rättfärdiga en ojämlik fördelning med bland annat intellekt och förmåga. Värt att ifrågasätta är vart skiljelinjen går mellan intern kapacitet och intellekt samt åt vilket håll man ska uppmuntra eller stjälpna de olika egenskaperna. Hon menar att en liberal åsikt kan vara att exempelvis rättfärdiga att ge mer resurser till en individ som förvaltar dem bättre. Möjligt är dock att en nyliberal i detta fall resonerar i motsatt riktning mot en socialliberal. Att nyliberalen vill maximera nyttan medan socialliberalen vill släta ut orättvisa ojämlikheter och skapa individuella startlinjer. Detta kanske genom att istället ge mer till den som förvaltar tillgångarna sämre. Dessa exempel med fördelning är i nyliberalens fall endast då detta sker på helt frivillig basis.³⁷

---

³² Halldenius, 2011, s. 73

³³ Halldenius, 2011, s.76

³⁴ Halldenius, 2011, s.80

³⁵ Halldenius, 2011, s.76-78

³⁶ Halldenius, 2011, s. 86-88

³⁷ Halldenius, 2011, s.77-78

Synen på substantiella och formella rättigheter korresponderar alltså med den människosyn och syn på möjligheter som de olika liberalerna ger. Den socialliberala uppfattningen överensstämmer väl med Nussbaums värderingar som speglas inom Kapacitetsteorin. Där är det just de olika startplattor som individer föds in i och inte själva kan påverka som enligt teorin måste utrotas. Vad socialliberalen kallar för miniminivå är alltså i paritet med att alla sociala och naturliga skillnader blir utjämnade för att var individ ska kunna ta egna relevanta beslut i ett minimalt värdigt liv. Detta är i fullständig enighet med Kapacitetsteorin.

Det finns alltså en korrelation mellan synen på möjligheter, rättigheter och jämlikhet. Exempelvis om man anser att den formella rätten till ett rättighetsobjekt är ett tillräckligt medel anses även likhet inför lagen ha ett intrinsiskt värde och innebär i sin tur en form av jämlikhet. Alla kan enligt denna uppfattning på ett juridiskt sätt åtnjuta sin rättighet. Problemet är att det naturliga utfallet inte är att alla har samma möjlighet att åtnjuta detta.

Problematik kring universalism

Martin Dixon konstaterar i sin bok *Textbook on International Law* att på grund av att mänskliga rättigheter är definierade utan adressat eller förpliktelse prioriteras de gärna bort istället för att implementeras. Han påpekar att problematiken kring att skapa någonting universellt är att det är svårt att enas. Resultatet blir då minsta gemensamma nämnaren och alltså väldigt generell. När man på statlig nivå ska implementera blir det även objekt för en politisk diskussion, såsom den socialliberala och nyliberala, och var begrepp klyvs itu.³⁸

Mänskliga rättigheter har även ställts inför kritiken att vara en västerländsk produkt och att detta är anledningen till att de blir svårimplementerade i andra kulturer. ”*Is the European view of 'democracy', 'liberty', and 'justice' any more correct than those of African, Asian or Arab states?*”³⁹. Kritiken påpekar bland annat att det står för europeiska begrepp som inte är kompatibla med värderingar från övriga delar av världen. Detta kan stämma men bevisligen är nyliberalismen, som västerländsk produkt, även emot dessa begreppsfattningar av rent politiska anledningar. Denna kritik är alltså inte tillräcklig för att kassera mänskliga rättigheter men kan ha en värdefull synpunkt, att det krävs statlig eller regional konsensus för implementering och säkerställande av de kombinerade kapaciteterna.

---

³⁸ Dixon, M., *Textbook on International Law*, 2007, s.357

³⁹ Dixon, M., 2007, s.358

Metoder för att mäta livskvalitet

En kritik som Nussbaum ämnar åt utilitarister men som även går att använda i kritik mot nyliberaler eftersom de båda är anhängare av den deontologiska principen är att ”its commitment to the commensurability of value, the concern to measure the good in terms of a single metric and thus to deny that there are irreducibly plural goods that figure in human life.”⁴⁰ Vad Nussbaum anser vara felet med de teorier som mäter livskvalitet baserat på de resurser som tillfredsställer och förbättrar människors liv är att individernas interna kapacitet varierar. Om en variabel för livskvalitet var tillgång till rent vatten skulle ett exempel på detta vara att om nya brunnar byggs för att fler människor ska ha närmare att gå för att få rent vatten, skulle livskvaliteten öka. För en rörelsenedsatt person är däremot det nya läget oföränderligt. Dennes livskvalitet gynnas inte av att avståndet till vattenkällan minskar med 1 kilometer eftersom det fortfarande är omöjligt för personen att ta sig till platsen.

Detta är både ett bevis på att det är bedrägligt att gruppera alla individer och se dem som likar med avseende på interna kapaciteter samt att variabeln är ”resurser som ökar livskvalitet” istället för mer småskaliga och precisa variabler som faktiskt kan öka livskvaliteten. Enligt Kapacitetsteorin skulle man istället kunna beräkna en variabel till livskvalitet enligt följande: om utbildning anses vara en variabel för livskvalitet vore det adekvat att mäta skriv och läskunnigheten i ett land, istället för att exempelvis se till om ett land har gratis skolgång.⁴¹

Anledningen till att socialliberalen undgår kritiken med detta argument är att denne har ett vidare begrepp av vilka positiva rättigheter som krävs eller vilka kapaciteter som ska kunna tillgodoräknas i en människas liv. Socialliberalen skulle alltså inte acceptera ett mätinstrument baserat på en teori om användbarhet eller nytta för att kunna mäta om människor får åtnjuta minimistandarden som de kräver utan skulle hellre följa Kapacitetsteorins metoder.

Ett ytterligare problem med de deontologiska mätinstrumenten är som tidigare nämnt att de inte ser till de alla pixlarna i befolkningen utan endast *en masse*. Detta avspeglar den nyliberala synen på jämlikhet till negativa rättigheter och en kollektivistiska människosyn. Eftersom nyliberalen inte lägger vikt vid individualism och människors olika egenskaper skulle denne heller inte förväntas utveckla en mer avancerad eller definierad teori. Metoden kräver endast att man slår ut ett värde över antalet innevånare, såsom BNP, och med detta generella värde kan man jämföra länder och regioners utveckling, välstånd eller livskvalitet enligt nyliberalt jämlikhetsbegrepp.

---

⁴⁰ M. C. Nussbaum, s.281

⁴¹ M. C. Nussbaum, s.284

Slutsats

Lika möjligheter baseras på en teori om mänskliga rättigheter som universella och naturliga egenskaper hos människor, de basala kapaciteterna. Begreppet mänskliga rättigheter är till för att hävda att alla människor har ett internationellt skydd oavsett medlemskap och att vad som anses moraliskt förkastligt även ska vara straffbart. Detta ändamål är inte passande med tanke på den besynnerliga formuleringen av begreppet. Det finns bevisligen inget samband mellan basala kapaciteter och de som får åtnjuta mänskliga rättigheter eller något universellt skydd. Språkbruket blir urmjölkat när man anser att alla har mänskliga rättigheter och att det då kan användas för att skapa gott anseende i politiska sammanhang utan praktisk betydelse. Det låter bra men har ingen faktisk funktionsduglighet. Lika möjligheter är bara en gren ur denna felaktiga definition.

Att påstå att lika möjligheter existerar är alltså fullständigt felaktigt. Som bevisat leder inte den formella rätten till den substantiella. Alla människor har alltså inte samma möjligheter till rättighetsåtnjutande trots att det enligt lag är tillåtet. En anledning till att detta uttryck är okontroversiellt är antagligen att de mänskliga rättigheterna är så allmänt vedertagna och politiskt accepterade att det som följer där ur blir accepterat likaså.

Den nyliberala idén, som inte tillåter några åtgärder för att balansera ojämlikheten, menar att alla människor har samma rätt till den negativa rätten, men inte i något fall menar att alla människor har lika möjligheter. De skulle mena att staten inte får neka dess medborgare en rättighet som de förser en annan medborgare med. Deras jämlikhetsbegrepp innebär alltså inte substantiell jämlikhet utan att alla ska bli behandlade lika inför lag eller inför de negativa rättigheterna. Detta jämlikhetsbegrepp är antagligen vad som ligger till grund för positionen om lika möjligheter, problemet är då att det används i fel kontext. Att alla människor kan lyckas betyder nämligen inte att människor är likar, det är bara en klatschig politisk slogan.

Det deontologiska förhållningssättet som är en nyliberal position har inget kausalt samband med frihet som utfall. Om frihet är det essentiella värdet borde man eftersträva en värld där frihet råder. Om man endast ger medborgare den formella rätten till exempel yttrandefrihet, men inte faktiskt försöka frambringa ett samhälle där yttrandefrihet är möjlig har friheten förlorat sitt värde. Eller om klass, kön eller annan extra utsatt grupp inte i praktiken får uppleva samma frihet som resterande befolkning får så är även där idén med friheten förlorad. Att bara låta frihet bli åtnjuten av den förmögna eller manliga befolkningen är ett diskriminerande samhälle. Ett statligt ingripande för att främja det lika åtnjutandet av frihet är en mycket effektivare form för att få ett utfall med frihet.

De negativa rättigheterna ska enligt denna position respekteras jämligt, men om dessa negativa rättigheter är värdelösa och de inte säkerställs av positiva skyldigheter vad är då meningen med dem? Om man har möjligheten att fritt få välja men det inte finns några alternativ är du inte ofri då? Denna position visar sig vid närmare eftertanke vara kontraproduktiv. Om frihet ska vara meningsfullt krävs även livskvalitet vilket inte den nyliberala uppfattningen ger.

Nyliberalens och socialliberalens deontologiska kontra teleologiska princip påvisar dess olika människosyn. Socialliberalen har en människosyn som överensstämmer med Kapacitetsteorin och vill vidga statens roll för att motverka orättvisor. Denna innebär att man ser individer. Den nyliberala immunitetsprincipen står för en kollektivistisk människosyn. De ser inte skillnader utan helheter och vill därefter att lika behandlas lika istället för socialliberalen istället förespråkar taktiken att olika behandlas olika.

Att uttrycka *alla har rätt till* eller *alla födda fria och lika* är slagord utan betydelse. Det är paradoxalt att uttrycka sig på detta sätt när de utesluter rättighetslösa och är tydligt diskriminerande. Det är den undermåliga definitionen som tillåter frekvent användning av uttrycket i ett politiskt språkbruk utan att det faktiskt binder till några faktiska ställningstaganden eller åtgärder. När detta språkbruk inte innebär ett statligt ansvar innebär inte mänskliga rättigheter någonting.

Diskussion av slutsats

De två filosoferna Susan James och Hannah Arendt har båda konstaterat en ofullständighet i begreppet mänskliga rättigheter. De anser att begreppet har förlorat betydelse när det inte säkerställer åtnjutande. Mänskliga rättigheter är konstruerade utifrån tanken om mänsklighetens gemensamma egenskaper, de basala rättigheterna, och menar att detta rättfärdigar naturliga mänskliga rättigheter. Men när detta inte har någon praktisk betydelse ifrågasätter de båda varför vi använder oss av detta begrepp. De båda konstaterar att man inte har rättigheter i egenskap av att enbart vara människa men angriper problematiken från två olika synvinklar. James belyser vilka kriterier som krävs för att mänskliga rättigheter ska finnas och Arendt påvisar vilka egenskaper människor ska inneha för att ha tillgång till mänskliga rättigheter.

Enligt James använder vi oss av en mänskliga rättigheters-diskurs som gör att begreppet förlorar sitt värde. Hon har utifrån empiriska studier konstaterat att mänskliga rättigheter är ett alldeles för sällsynt förekommande för att kunna användas i den utsträckning som det görs och att det därför sker en inflation av begreppet. Det är för enkelt att skapa lagar med mänskliga rättighets-flagga som aldrig implementeras eller faktiskt får åtnjutas på grund av bristande attityd och kompetenta

institutioner. Hon menar istället att vi omdefiniera det moraliska och naturrättsliga begreppet och tala om kränkta rättigheter och snarare påstå att rättigheterna inte existerar.⁴²

Arendt har efter empiriska studier på transnationella flyktingar och papperslösa konstaterat ett diskrimineringsmönster i rättighetsanseende. Hon menar att de extra utsatta grupper som aldrig får sina mänskliga rättigheter säkerställda är de som inte innehar medlemskap. Dagens definition av vad en rättighetsbärare utesluter alltså individer som inte har en stat att ställa anspråk till. Arendt menar att det är förolämpande att använda sig av detta språkbruk för de som uppenbarligen inte har några rättigheter. Hon menar alltså att basala kapaciteterna inte är i korrelation till mänskliga rättigheter vilket är kontroversiellt i och med att det idag är den allmänt vedertagna diskursen.⁴³

De båda filosoferna belyser olika aspekter av vad som är bristande med dagens definition och tillämpning av mänskliga rättigheter. Tydligt är att praktiken inte överensstämmer med det språkbruk som används. De båda anmärker viktiga praktiska brister hos stater, Arendt menar att de statslösa är rättighetslösa medan James säger att staters ovilja resulterar i rättighetskränkningar. Vare sig man vill kalla dem rättighetslösa eller deras rättigheter kränkta tror jag att om man sammanför dessa två diskussioner och drar en gemensam slutsats skulle denna vara att *staten är ansvarig för vilka som ska få åtnjuta vilka rättigheter*. Detta stämmer överens med Nussbaums Kapacitetsteori som säger att den offentliga politiken är vad som kan skapa rättigheter samt de liberala uppfattningarna som påvisar att desto mindre statligt ansvar desto färre rättigheter får åtnjutas.

Min diskussion har påvisat att ett statligt ansvar är essentiellt för individens rättighetsskydd. Om stater begränsar sig till en nyliberal uppfattning kommer förödande många individer falla mellan stolarna och vara totalt rättighetslösa. Bevisligen finns ingenting som heter lika möjligheter, åtminstone inte i en värld med denna syn på mänskliga rättigheter som naturliga anspråk. För många individer står utan det internationella skydd som utlovas dem och egenskapen av att vara människa är utan slagkraft. Man kan i vissa fall hålla med Arendt om att respektlöst att kalla dessa rättigheter för mänskliga egenskaper.

Den socialliberala motpositionen som jag använder mig utav, som även sammanfaller med Kapacitetsteorin är inte nödvändigtvis den mest effektiva för att skapa verkligt rättighetsåtnjutande men det är bevisligen ett bättre alternativ för att skapa substantiella rättigheter och för att ge begreppet en verklig innebörd.

---

⁴² James, Susan, *Rights as Enforceable Claims*, 2003, s. 142

⁴³ Arendt, Hannah, *The Perplexities of the Rights of Man*, 1951, s. 292-294

Källförteckning

Artiklar

Arendt, Hannah kap. 5 "*The Perplexities of the Rights of Man*" ur *The Origins of Totalitarianism* (1951).

Holmes, Elisa, Anti-Discrimination Rights Without Equality, *The Modern Law Review*, vol. 68
March 2005 No 2

James, Susan, *Rights as Enforceable Claims*, New Series, Vol. 103 (2003), pp. 133-147, Blackwell
Publishing on behalf of The Aristotelian Society

Nussbaum, Martha C., *Capabilities and Human Rights*, 66 *Fordham L. Rev.* 273 (1997)

Böcker

Dixon, Martin, *Textbook on International Law*, 6th ed., University press, Oxford, 2007

Halldenius, Lena, *Liberalism*, Bilda, Stockholm, 2003

Halldenius, Lena, *Liberalism*, 2., rev. uppl., Bokbox, Malmö, 2011

Kellough, J. Edward, *Understanding affirmative action: politics, discrimination, and the search for justice*, Georgetown University Press, Washington, D.C., 2006